

MITMEKESISE LOODUSKESKKONNA HOIDMINE

OLULISE MÕJUGA GLOBAALSED TRENDID

**Tehnoloogia muutub
järjest kiiremini**

**Loodusvarasid
napib järjest enam**

**Kliimamuutused
jätkuvad ning
keskkonnaseisund
halveneb**

**Ränne ja linnastumine
kasvab**

ARENGUD EESTIS

Süveneb surve ökosüsteemidele
ja bioloogilisele mitmekesisusele

Suureneb kasvuhoonegaaside
heide

Inimeste keskkonnakäitumine on
kehv

Linnastumine, transport,
elektritootmine ja tööstus
suurendavad õhusaastet

Tarbimisest tulenev
keskkonnakoormus kasvab

Reostuse tõttu süveneb surve
mere- ja veekeskkonnale

ARENGUVAJADUS

MITMEKESISE LOODUSKESKKONNA HOIDMINE

- Kujundada inimeste väärtushinnangud ja käitumine keskkonnahoidlikumaks
- Loodusressursside kasutamisel arvestada elurikkuse säilimisega ja kohaneda kliimamuutustega
- Riigisest otsuste tegemisel arvestada ELi ja globaalsete trendidega
- Arvestada poliitikavalikute keskkonnamõjuga
- Suurendada keskkonnamuutuste alaseid teadmisi, et paremini mõista keskkonnas toimuvaid muutusi ja nende põhjuseid ning arendada keskkonnasäästlikke tehnoloogiaid.
- ELis seatud olmejäätmete ringlussevõtu eesmärkide saavutamiseks läheneda tegevuste planeerimisel terviklikult riigi, kohalike omavalitsuste, tootjate, kauplejate ja tarbijate tasandilt
- Arvestada ELis seatud eesmärkidega vähendada kasvuhoonegaaside heidet aastaks 2030 ligi 40%, toota vähemalt 27% energiast taastuvatest energiaallikatest ning suurendada energiatõhusust 27% võrra 1990. aastaga võrreldes
- Jätkata koostööd nii Läänemere-äärsete riikidega kui ka ELi tasandil, et saavutada Läänemere

KUI EI TEGELE, SIIS

CO₂-heite vähendamine pole
majanduslikult jätkusuutlik ja kokku
lepitud eesmärke ei saavutata või
saavutatakse teatud valdkondade arvelt

Liikide mitmekesisus ja looduse
pakatavad hüved vähenevad

Elukeskkond reostub, inimeste
elukvaliteet ja tervis halvenevad

Väheneb Eesti konkurentsivõime
maailmas

MITMEKESISE LOODUSKESKKONNA HOIDMINE

1. Olulise mõjuga globaalsed trendid

- **Tehnoloogia muutub järjest kiiremini.** Tehnoloogia areng annab võimaluse kasutada keskkonnasõbralikumaid ja puhtamaid tehnoloogiaid, mis aitab hoida meie elu- ja looduskeskkonda puhtana.
- **Loodusvarasid napib järjest enam.** Seetõttu muutub järjest olulisemaks väärtustada kohalikke loodusvarasid ja kasutada neid säästlikult.
- **Ränne ja linnastumine kasvab.** Linnapiirkondade arendamine võib mõjutada toimivat ökosüsteemi. See eeldab planeerimisel teadmistepõhiseid otsuseid, et säilitada elurikkus ja looduse poolt pakutavad hüved.
- **Kliimamuutused jätkuvad ning keskkonnaseisund halveneb.** Toimiva ökosüsteemi hoidmine aitab meil kohaneda kliimamuutustega ja säilitada looduse poolt pakutavaid hüvesid. Puhas looduskeskkond ning looduslik mitmekesisus muutuvad üha enam Eesti eeliseks maailmas.

2. Peamised arengud Eestis

- **Elupaikade pindala vähenemise, elutingimuste halvenemise ja killustumise tõttu süveneb surve ökosüsteemidele ja bioloogilisele mitmekesisusele**

Üleeuroopalise tähtsusega liikide ja elupaikade looduskaitseline seisund Eestis on paranemas. Eestis on esindatud 60 ELis ohustatud elupaigatüüpi ja 100 loodusdirektiivi lisadesse kantud liiki. Nii elupaigatüüpidest kui liikidest ligi pooled on soodsas seisundis. Poolte elupaigatüüpide ja veidi üle kolmandiku liikide seisund on hinnatud ebasoodsaks, st nende asurkondade säilimine Eestis pole tagatud.

- **Suureneb kasvuhoonegaaside heide põllumajandusest, tööstusest ja transpordist**

Eesti majandus on heitemahukaim Euroopas – 2015. aastal oli ühe SKP euro kohta kolm korda rohkem kasvuhoonegaaside õhuheitmeid kui Euroopa Liidus keskmiselt. Kasvuhoonegaaside heite absoluutväärtus Eestis on viimastel aastatel kasvanud, ulatudes 2017. aastal 19,023 mln CO₂ ekvivalentkilogrammini, mis on ca 20% suurem võrreldes 2015. aasta heitega. Kui suurenergeetikas on heitmed pigem kahanevad, siis teistes sektorites prognoositavad heitkogused on stabiilsed (transport) või tõusevad (tööstus, põllumajandus). Täna teadaoleva põhjal on riiklike kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamise kohustuste täitmiseks vaja täiendavaid meetmeid sektorites, mis ei liigitu suurenergeetika alla.

- **Inimeste keskkonnateadlikkus on suurenenud, kuid keskkonnakäitumine on veel kehv**

Elanike keskkonnateadlikkus on suurenenud, millest annab tunnistust huvi kasv Eesti keskkonnaseisundi vastu ning keskkonnasäästlike käitumisviiside levimine (nt prügi sorteerimise vallas). Samas pole keskkonnahoidlikud väärtushinnangud ja hoiakud mõjutanud piisavalt inimeste käitumist ja tarbimist.

- **Tarbimisest tulenev keskkonnoormus kasvab**

Võrreldes 2000. aastaga on jäätmete teke suurenenud enam kui kaks korda ja ohtlike jäätmete teke poole võrra. Suure osa (2017. aastal 44%) tekkinud jäätmetest moodustavad ohtlikud jäätmed, millest ca 97% on omakorda seotud põlevkivikeemia- ja energeetikatööstusega. Üle poole tekkinud jäätmetest ladestati 2017. aastal prügilatesse. Üldine jäätmete taaskasutusmäär on suurenenud 13%-lt 2000. aastal 38%-ni 2017. aastal. Sellegipoolest ei ole olmejäätmete ringlusse võtmise osakaal olmejäätmete kogumassis piisav. 2017. aastal võeti tekkinud olmejäätmetest ringlusse 28%, mis on oluliselt vähem kui Euroopa Liidus kokku lepitud 2020. aasta eesmärk. 2017. aastal tekkinud olmejäätmetest 50% põletati energia tootmiseks ja 10%

ladestati prügilatesse. Võrreldes 2015. aastaga on olmejäätmete ringlussevõtt ja energiakasutus vähenenud ning suurenenud on prügilasse ladestavate jäätmete kogus. Senise praktika jätkumisel keskkonnakoormus kasvab jätkuvalt. Kuigi olmejäätmeid tekib Eestis vähem kui Euroopas keskmiselt, siis nende ringlussevõtt on üks väiksemaid Euroopas. Lisaks satub erinevate toodete kasutamisel looduskeskkonda palju inimtekkelisi jäätmeid, mis mõjutavad nii inimeste kui ka loomade tervist.

- **Reostuse tõttu süveneb surve mere- ja veekeskkonnale**

Mitmest allikast pärinev negatiivne keskkonnamõju mere- ja veekeskkonnale on Eestis viimastel kümnenditel vähenenud. Punktasaasteallikatest keskkonda jõudva fosfori kogused on vähenenud kolmveerandi võrra, lämmastiku kogused ligi poole võrra ning orgaaniliste reoainete heide kokku samuti ligi poole võrra võrreldes 2000. aastaga. Peale punktreostuse mõjutab veeökosüsteeme ka hajareostus, mis võib pärineda põllumajandusest. Põllumaa pind on tasapisi suurenenud (33% võrreldes aastaga 2004) ja ka taimekaitsevahendite kasutus põllumajandusmaa hektari kohta on kasvanud (3,1 korda võrreldes aastaga 2004). Põllumajanduse intensiivistumisega kasvab surve mulla ja vee heale seisukorrale, samuti elurikkusele. Eesti pinnaveekogumitest oli 2017. aastal heas seisundis 56% ja põhjaveekogumitest 79%. Samas märkimisväärset seisundi paranemist pole viimastel aastatel toimunud. Eesmärgiks on saavutada 2021. aasta lõpuks 81% pinnaveekogumitel ja 84% põhjaveekogumitel hea seisund. Eesti mereala keskkonnaseisund ei ole hea. Eestis ei ole mitte ühtegi rannikuveekogumit heas või väga heas seisundis, vaid enamik on kesises seisundis. Põhilisteks surveteguriteks on võõrliigid, kalade ülepüük, eutrofeerumine, saasteained ja mereprügi. Läänemere laevanduse intensiivsus on suur ning seetõttu on endiselt vaja tagada mere- ja rannikureostuse korje võime hoidmine vähemalt praegusel tasemel. Senise praktika jätkumisel süveneb surve mere- ja veekeskkonnale.

- **Linnastumine, transport, elektritootmine ja tööstus tekitavad õhusaastet**

Eestis üldiselt õhusaastega probleeme ei ole. Peamiseks probleemiks on peenete osakeste piirnorme ületav tase Tallinnas, mis põhjustavad Eestis hinnanguliselt 600 varajast surma aastas. Sotsiaal-majanduslikud väliskulud ulatuvad varajase suremuse ja haiglapäevade tõttu mõnesaja miljoni euroni aastas.¹ Samuti on probleemiks teatud saasteainete piirnormidest suurem tase Kohtla-Järvel, mis põhjustab mitmeid hingamisteede haigusi. Lisaks kahjustab saastunud õhk taimi ja ökosüsteeme.

3. Arenguvajadus – hoida mitmekesisist looduskeskkonda.

Surve looduskeskkonnale kasvab kogu maailmas. Puhas looduskeskkond on muutumas järjest suuremaks väärtuseks ja Eestil on võimalik sellega positiivselt silma paista. Kui maailmas kokku prognoositakse, et aastaks 2050 väheneb liigirikkus 2010. aastaga võrreldes 10%, siis Euroopas on see trend koguni -24%. Jätkates senist looduskaitse poliitikat, on Eestis liigirikkuse vähenemise kiirus võrreldes muu Euroopaga väike – aastaks 2050 kaob senise olukorra jätkumisel maksimaalselt 1% liikidest. Puhtasse looduskeskkonda panustavad ka merealad, mille hea keskkonnaseisundi saavutamisse tuleb üha rohkem panustada. Kokkuvõttes tuleb arvestada, et kulutused liigirikkuse säilitamiseks suurenevad ajas.

Liikide, elupaikade ja maastike mitmekesisuse säilitamine on seotud looduse pakutavate hüvedega (ökosüsteemi teenused). Puhas looduskeskkond on samuti eelduseks inimeste tervise paranemisele. Kui vähendame tarbimist, väheneb ka jääkide ja jäätmete teke. Samuti on oluline jäätmeid rohkem ringlusse võtta ja suurendada tootmisel ressursitõhusust.

Et kasvuhoonegaaside heite vähendamine oleks kulutõhusam, ei toimuks teatud valdkondade arvelt ning saaks rakendada valdkondadevahelist sünergiat, tuleks leppida kokku, kuidas on võimalik vähendada kasvuhoonegaaside ja muude õhusaasteainete heiteid kõigis valdkondades.

Muutuste elluviimiseks on vajalikud järgnevad tegevused:

- **Kujundada inimeste väärtushinnangud ja käitumine keskkonnahoidlikumaks.** Tarbimisest tuleneva keskkonnakoormuse vähendamine eeldab inimeste keskkonnateadlikkuse suurenemist ja -käitumise paranemist. Samuti tuleb suurendada inimeste ja ühiskonna teadlikkust keskkonna mõjust inimese tervisele. Keskkonna seisundi ja selle mõju näitavad andmed ning info tuleb teha inimestele kättesaadavamaks. Ühiskonna ootused toidu tooraine kasvukeskkonna puhtusele ja tootmisega kaasnevatele keskkonnamõjudele, faktipõhised andmed keskkonna puhtuse kohta loovad eeldused selle kasutamiseks kuvandiloomes ja toodete turustamisel sise- ja välisturul.
- **Loodusressursside kasutamisel tuleb arvestada elurikkuse säilimisega ja kohaneda kliimamuutustega.** Vajalik on saavutada tasakaal liikide ja elupaikade kaitsmise ning ressursside, sh maa kasutamise vahel. Samuti on oluline võtta kasutusele keskkonnahoidlikumad alternatiivid nagu keskkonnasõbraliku põllumajanduse osakaalu suurendamine ja vesiviljeluse arendamine arvestades keskkonnamõjusid.
- **Riigisiseste otsuste tegemisel arvestada ELi ja globaalsete trendidega.** Riigisiseste poliitikavalikute tegemisel tuleb arvestada mitte ainult Eesti keskkonnaseisundit, vaid ka ELi ja globaalseid trende. Selliselt saame paremini ära kasutada Eesti eeliseid ja tugevaid külgi. Samas peame arvestama, et oleme ühe terviku osa. Seega siinsed otsused mõjutavad teiste riikide keskkonnaseisundit või vastupidi.
- **Arvestada poliitikavalikute keskkonnamõjuga.** Keskkonnamõju hindamine ja selle leevendamine peaks olema läbiv aluskriteerium kõigi avaliku sektori tehtavate otsuste langetamisel ja tegevuste elluviimisel.
- **Suurendada keskkonnamuutuste alaseid teadmisi, et paremini mõista keskkonnas toimuvaid muutusi ja nende põhjuseid ning arendada keskkonnasäästlikke tehnoloogiaid.** Kasutada uusi teadmisi ja tehnoloogiaid keskkonnakoormuse vähendamiseks.
- **ELis seatud olmejäätmete ringlussevõtu eesmärkide saavutamiseks läheneda tegevuste planeerimisel terviklikult riigi, kohalike omavalitsuste, tootjate, kauplejate ja tarbijate tasandilt.** Tulenevalt ELi direktiividest peab Eesti aastaks 2035 ringlusse võtma 65% olmejäätmetest ning prügilatesse ei tohi ladestada rohkem kui 10% tekkivatest olmejäätmetest. Samuti tuleb aastaks 2030 vähendada toidujäätmeid 50%.
- **Arvestada ELis seatud eesmärkidega vähendada kasvuhoonegaaside heidet** aastaks 2030 ligi 40%, toota vähemalt 27% energiast taastuvatest energiaallikatest ning suurendada energiatõhusust 27% võrra 1990. aastaga võrreldes. Selleks on vaja muu hulgas kokku leppida majapidamiste, põllumajanduse, jäätmemajanduse ja transpordi (v.a lennundus) kasvuhoonegaaside heite vähendamise koormuses, et saavutada aastaks 2030 seatud ELi eesmärk vähendada nimetatud sektorites kasvuhoonegaaside heidet 13%. Põllumajandussektoris tuleb kombineerida toiduga kindlustatuse ja kliimamuutuste leevendamise eesmärgid, vähendades kasvuhoonegaaside heidet põllumajandustoodangu ühiku kohta.
- **Jätkata koostööd nii Läänemere-äärsete riikidega kui ka ELi tasandil,** et saavutada Läänemere keskkonnaseisundi paranemine ja selle hoidmine.

4. Võimalikud tagajärjed, kui arenguvajadusega ei tegeleta

- CO₂-heite vähendamine pole majanduslikult jätkusuutlik ja kokku lepitud eesmärke ei saavutata või saavutatakse teatud valdkondade arvelt
- Liikide mitmekesisus ja looduse pakutavad hüved vähenevad
- Elukeskkond reostub, inimeste elukvaliteet ja tervis halvenevad

- Väheneb Eesti konkurentsivõime maailmas

5. Eduvõimalus

Looduskeskkonna parandamine annab Eestile tulevikus maailmas konkurentsieelise.

Arvestades globaalseid trende, nagu kliimamuutused, maailma rahvastiku kasv, julgeoleku vähenemine, muutub puhas ja loomulik loodus- ja elukeskkond üha enam Eesti eeliseks. Sellega oleme atraktiivsed välisettevõtjatele ning hea kvalifikatsiooniga töötajatele. Hea elukeskkond aitab parandada inimeste tervist ja heaolu. Rohetehnoloogiate arendamine ja edukas kasutuselevõtt loob võime vastavaid tehnoloogiaid ka eksportida.

Konkurentsieelise loomine looduskeskkonna parandamise kaudu eeldab:

- Eestlaste väärtushinnangud ja eluviis on keskkonnahoidlikud. Meie ökoloogiline jalajälg väheneb. Oleme teadlikult omaks võtnud säästva arengu hoiakud, näiteks keskkonnahoidlikud tarbimistavad.
- Eestis ja lähipiirkonnas ei toimu suuri keskkonna- või looduskatastroofe, mis põhjustaksid ulatuslikku kahju elusloodusele ja/või inimestele.
- Eesti saavutab ELi poliitikast tulenevad eesmärgid looduskeskkonna hoidmises ja parandamises.
- ELil on ühtne ja konkurentsivõimeline pikaajaline kliimapoliitika (2050. a järel), mis aitab kiirendada vähese süsinikusisaldusega majandusele üleminekut ja hoida ELi eestvedaja rolli kliimaeesmärkide saavutamisel globaalses kontekstis.
- Arendatakse öko-innovaatilist lähenemist ja rohelisi tehnoloogiaid, suurendades seeläbi ka Eesti majanduse konkurentsivõimet.

ⁱ Välisõhu kvaliteedi mõju inimeste tervisele Tartu, Kohtla-Järve, Narva ja Pärnu linnas, Tartu Ülikool; Välisõhu kvaliteedi mõju inimeste tervisele Tallinna linnas, Taru Ülikool